

REGERINGEN SIPILÄ OCH SVENSKAN

ANNE SUOMINEN

AGENDA

REGERINGEN SIPILÄ OCH SVENSKAN

ANNE SUOMINEN

ANNE SUOMINEN är en av de mest erfarna politiska journalisterna i Svenskfinland. Hon har jobbat med politik i ca 35 år och är en välkänd politisk kommentator.

Suominen inledde sitt journalistiska värv på HBL 1972. Efter det har det blivit politisk journalistik på FNB, HBL och Svenska Yle. Både på HBL och Yle har hon varit chef för politikavdelningen.

I slutet av sin yrkeskarriär producerade hon tillsammans med HBL:s ledarskribent Susanna Ginman en uppskattad politisk podd. Anne Suominen gick i pension från Svenska Yle i slutet av år 2016.

ISBN 978-952-68726-2-9 (inb)

ISBN 978-952-68726-3-6 (PDF)

Tryckeri: FRAM, Vasa

Illustration: Sebastian Dahlström

REGERINGEN SIPILÄ OCH SVENSKAN

”Personlig förolämpning och sårande. En våt disktrasa i ansiktet. Nonchalans av det finlandssvenska mot bättre vetande. En attityd som gör ont.”

DET HÄR ÄR några av de otaliga besvikna reaktionerna dagarna efter att riksdagen antagit regeringen Sipiläs förslag till jourreform den 20 december 2016. Reformen innebär att tvåspråkiga Vasa centralsjukhus inte får omfattande jour. Den går till finskspråkiga Seinäjoki.

Beredningen och riksdagsbehandlingen av jourreformen har varit laddad. Grundlagsutskottets tidigare tolkning av grundlagens 122 § om språkliga rättigheter vid områdesindelning åsidosätts av regeringen med siffror vars sanningshalt ifrågasätts och i slutskedet ingriper också presidenten. Förslaget leder till ett aldrig tidigare skådat engagemang i Svenskfinland och förenar hela den politiska oppositionen bakom de svenskspråkigas rättigheter och Vasaregionen. *”Jourbeslutet blev något av en symbolfråga för det svenska i Finland. Det blev droppen som fick bägaren att rinna över”*, säger sociologen Kjell Herberts.

Manifestationen för Vasa centralsjukhus inför riksdagsbehandlingen katalyserade oron för vad som ännu komma skall. Social- och hälsovårds- och landskapsreformen har många frågetecken då det gäller språkminoritetens inflytande och rätt till service på sitt eget språk, tingsrättsreformen befaras försämra servicen på svenska på sikt, skolväsendet ska bli frivillig i försökssyfte i ett antal kommuner, statsbidraget till Svenska Finlands Folkting skärs ned och det gnisslar i relationerna mellan Åland och riket.

Samtidigt är språkklimatet bistrare än tidigare. Språkbarometern 2016 visar att svenskspråkiga upplever det mer negativt än vad finskspråkiga gör. De anser att förhållandet mellan svensk- och finskspråkiga i den egna kommunen har blivit sämre och nästan varannan uppger att hen har blivit trakasserad och/eller diskriminerad på grund av sitt språk. Också barnombudsmannen Tuomas Kurttilas tweet en dryg vecka efter att jourreformen har spikats vittnar om att allt inte

står rätt till: *Tapaan ruotsinkielisiä lapsia, jotka pelkäävät käyttää äidinkieltään julkisilla paikoilla. Valtioneuvosto tietää. Mitä tekee? #Finland #MeVi*

I den här pamfletten redogörs för de beslut i regeringen Sipilä som har konsekvenser för svenskan och som, tillsammans med det ogina språkklimatet, bidrar till att finlandssvenskarna känner sig trängda.

Centerordföranden, statsminister Juha Sipilä får också själv svara på frågan om hur han ser på de svenskspråkigas oro. Han tror att den är en överreaktion mot bakgrunden av att svenskan gått tillbaka under en längre tidsperiod. För att rädda svenskan i förvaltningen vore det enligt honom kanske skäl att diskutera om den borde bli obligatorisk i studentexamen igen.

Den här pamfletten utgavs i mars 2017. Nu föreligger en andra upplaga som också innehåller en rad uppdateringar. Statsminister Sipilä tog tillbaka sitt uttalande om svenskan i studentexamen redan samma dag som pamfletten presenterades och istället för att öppna för en djupare diskussion om vad som kunde göras för svenskan blev hans tankar en dagslända, med mediernas benägna bistånd och förkärlek för dramakurvor. Under de sex månader som gått har också social- och hälsovårdsreformen fått bakläxa och skjutits fram med ett år. Tingsrättsreformen ligger fortfarande i riksdagen där den stöter på hårt motstånd från oppositionen och den möter kritik också i regeringspartierna. Försöket med frivillig svenska i en rad skolor har konkretiserats och står inför beslut. Flera kapitel har följaktligen kompletterats och uppdaterats med läget hösten 2017.

Helsingfors den 1 oktober 2017

Anne Suominen

NJUGGT REDAN I PROGRAMMET

”Jag skulle ljuga om jag sade att jag inte är det minsta oroad över svenskan. Jag hoppas att det inom regeringskoalitionen finns röster som är villiga att tala för både finlandssvenskar och övriga minoriteter i Finland.”

MAARIT FELDT-RANTA I OBS DEBATT DEN 7.5.2015.

NÄR RIKSDAGSLEDAMÖTERNA MAARIT Feldt-Ranta (SDP) och Mats Nylund (SFP) slår sig ned i Obs-studion den 7 maj 2015 tillsammans med kollegan Anne Berner från Centern och Akavabossen Sture Fjäder har det bara gått några timmar sedan den nya regeringsbasen klarnat. Den består av Centern, Sannfinländarna och Samlingspartiet. För första gången på 36 år har Svenska folkpartiet lämnats utanför. Blivande statsministern Juha Sipilä förklarar att det handlar om ren och skär matematik och om att han vill ha en koalition med räta linjer. I bakgrunden myser blivande utrikesministern, Sannfinländarnas ordförande Timo Soini. Han har förutspått det här i en kolumn redan våren 2013: *”Svenska folkpartiets decennier långa sits i regeringen tar slut och det är på tiden.”*

I Obs-diskussionen oroas Nylund av att de tre partier som nu ska bilda regering är de som varit mest kritiska mot svenskan. Han ger ett exempel: *”Varje år jag varit i riksdagen har Sannfinländarna yrkat på minskat eller indraget anslag för lagstadgade Svenska Finlands Folkting.”* Berner tror att det finns ett stöd för svenskan i Samlingspartiet och Centern och en vilja att se till att minoriteterna mår bra. Fjäder hänvisar till de två partiernas långa bakgrund och speciella ansvar: *”Kanske skulle det i starten behövas en deklaration om hur de tänker fortsätta.”*

Tidigare samma dag har de blivande regeringspartierna hållit sin första presskonferens. Samlingspartiets ordförande Alexander Stubb får frågan om han ska axla ett specialansvar för svenskan då SFP är utanför. Han svarar att han ansvarar för Samlingspartiets linje. Åbo Underrättelsers tidigare chefredaktör Torbjörn Kevin kommenterar

för Yle Nyheter: *"Sipilä och Soini hade snackat ihop sig och Stubb kom in i regeringen lite på nåder. Det här inser Stubb och han kommer att välja vilka figurer han tar, och jag tror tyvärr inte att det blir i svenska frågor"*.

Sipiläs beslut att lämna SFP utanför förvånar flera finskspråkiga ledarskribenter. Chefredaktören för Maaseudun Tulevaisuus Mikael Pentikäinen hör till dem som anser att det kanske inte var så klokt. Han motiverar det bland annat med att både Centerns och Sannfinländarnas nordiska kontakter är svaga och att nordismen inte heller står högt i kurs i Samlingspartiet.

Regeringsprogrammet går in för stora strukturomläggningar för att höja sysselsättningsgraden och få ekonomin på fötter. Bland annat ska det äntligen bli en regionförvaltnings- och en social- och hälsovårdsreform för att stävja den eskalerande kostnadsökningen i specialsjukvården och garantera vård på lika grunder i hela landet.

Skrivningarna om svenskan är njugga. I föregångaren Jyrki Katainens (Saml) program lovade man att rätten till service på modersmålet ska garanteras i hela landet då vård och förvaltning läggs om. Där togs också initiativ till en nationalspråksstrategi, som konkretiserades under valperioden av en arbetsgrupp där Katainen själv ledde ordet. Regeringen Sipilä nöjer sig med en mening: *"Vi har ett rikt språk- och kulturarv och vi värnar om ett tvåspråkigt Finland i enlighet med grundlagen och våra värderingar."* Åland, som har haft sin givna plats i tidigare regeringsprogram och vars självstyrelselag ska uppdateras inom kort, rymms inte med överhuvudtaget. Från regeringshåll motiveras den korta skrivningen om svenskan och Ålands bortfall med att det uttryckligen handlar om ett strategi- och förändringsprogram.

Ett år senare ligger både jour- och tingsrättsreformen på bordet och etablerade strukturer för att värna om svenskspråkig service är i riskzonen i landskaps- och vårdreformen. Anslaget till Svenska Finlands Folkting har redan skurits ned. SFP-ordföranden Anna-Maja Henriksson säger att hon inte är förvånad: *"Tyvärr har det bara gått snabbare än vad jag trodde."*

KAMPEN OM VASA CENTRALSJUKHUS

”Rätten att använda det egna språket, finska eller svenska, är en rättighet som tryggas i grundlagen. Detta är särskilt viktigt för dem som är sjuka. Det är en laglighetsfråga, inte en ändamålsenlighetsfråga, att de språkliga rättigheterna garanteras.”

PRESIDENT SAULI NIINISTÖ VID STADFÄSTNINGEN AV
JOURREFORMEN DEN 29.12.2016.

JOURREFORMEN ÄR EN del av den stora social- och hälsovårdsreformen. Den spikar de 12 sjukhus som står för omfattande jour när vårdsektorn läggs om. Reformen ska bidra till det övergripande målet, att säkerställa en jämlik tillgång på social- och hälsovårdstjänster, tillräcklig kompetens vid den vårdenhet som tillhandahåller tjänsterna och klient- och patientsäkerheten.

”Tyvärr har det gått snabbare än jag trodde”

ANNA-MAJA HENRIKSSON

Beslutet att sjukhusen med omfattande jour ska vara uttryckligen 12 fattades i november 2015 under regeringens krisförhandlingar om regionförvaltnings- och vårdreformen. Lösningen var en del av kompromissen där Centern fick sina 18 landskap och Samlingspartiet en bred och tidigarelagd valfrihet. Ett halvt år senare kommer beslutet om vilka sjukhusen är. Tvåspråkiga Vasa centralsjukhus finns inte med på listan. Bland andra expertorganisationen Sitra och Institutet för hälsa och välfärd har sett Vasa som ett självklart val men regeringen prioriterar det finskspråkiga centralsjukhuset i Seinäjoki.

Regeringen beslutar ge reformen till riksdagen separat redan hösten 2016, i god tid före resten av vårdpaketet. Att antalet sjukhus med omfattande jour är just 12 motiveras i lagförslaget med att patientsäkerheten, genomslagskraften och tillgången till tjänster på det här sättet blir optimal. Också de ekonomiska aspekterna är viktiga.

Argumentet för att inte vänta med lagen tills också resten av vård bilden klarnar är att den ska ha spareffekter redan i budgeten för år 2017 även om omläggningen sker först senare. Elaka tungor säger att en bidragande orsak till den forcerade tidtabellen är att sprida ut debatten om svenskans sits på en längre tid. Om man tar den bit som antas väcka de största protesterna först kan till exempel tingsrättsreformen gå mera obemärkt förbi senare. ”Välj dina fighter”-taktiken hade tillämpats redan då Social- och hälsovårdsministeriet i augusti drog tillbaka sitt beslut att lägga ner Lagmansgårdens skolhem i Pedersöre. Omsorgsminister Juha Rehula (C) sägs ha övertygats om att kalabaliken blir alltför stor om både Vasa centralsjukhus och Lagmansgården är i skottlinjen samtidigt.

“Elaka tungor säger att en orsak till den forcerade tidtabellen är att sprida ut debatten om svenskans sits på en längre tid.”

Beslutet att Vasa centralsjukhus inte är med bland de 12 som ska få omfattande jour leder omedelbart till protester som eskalerar till sällan skådat omfång. Det handlar inte bara om svenskan utan också om centralisering och demokrati och om synen på landskapet Österbottens framtid. Kommunerna i Vasa sjukvårdsdistrikt köper Helsingin Sanomats första sida för att lyfta fram kravet på omfattande jour vid VCS och manifestationen för sjukhuset på Vasa torg den 8 oktober samlar 10 000 deltagare. Alla riksdagspartier är företrädade och bland talarna finns Vasanejdens företagare, ordföranden för riksdagens grundlagsutskott Annika Lapintie (VF) och den samlingspartistiska

riksdagsledamoten från Vasa Susanna Koski. Hon säger ännu i det här skedet att det är självklart att VCS ska ha omfattande jour och motiverar det med att sjukhuset får stöd i alla mätare.

KARLEBYTOLKNINGEN I SKOTTLINJEN

DÅ RIKSDAGSBEHANDLINGEN INLEDS ställs frågan om de språkliga rättigheterna och grundlagen på sin spets. Grundlagens 122 § är entydig: *”När förvaltningen organiseras skall en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.”*

Grundlagsutskottet har tillämpat paragrafen i flera repriser tidigare och i det sammanhanget slagit fast följande tolkning: *”Om det är möjligt att fastställa en administrativt fungerande områdesindelning på flera alternativa sätt, kräver skyldigheten att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna att det alternativ väljs som bäst tillgodoser de grundläggande språkliga rättigheterna”.*

Tolknningen spikades första gången 2009 i samband med beslutet om Karlebyns orientering i den regionförvaltningsreform som gjordes då. Den upprepades vid behandlingen av den förra regeringens förslag till social- och hälsovårdsreform, som föll i grundlagsutskottet 2014. Men i motiveringarna till det lagförslag som regeringen nu ger till riksdagen har synen ändrats och dessutom ges en bild av att grundlagsutskottet skulle ha sagt tvärtom. Enligt propositionen är lagstiftaren inte skyldig att ta det alternativ som är bäst för svenskan *”om det efter avvägning mellan olika grundläggande fri- och rättigheter finns konstitutionellt godtagbara skäl till att välja en annan lösningsmodell”.*

Skrivningen väcker högljudda protester. Redan under utlåtanderundan har remissinstanserna med anknytning till Svenskfinland understrukit vikten av att grundlagsutskottets tolkningspraxis följs. Svenska Finlands Folkting hänvisar till ett utlåtande av professorn i förvaltningsrätt Olli Mäenpää, där han säger att det inte är möjligt att

i lagberedningen ge administrativ ändamålsenlighet och ekonomiska aspekter lika mycket eller mera vikt än vad man ger de grundläggande rättigheterna.

ENAD FRONT

REMISSDEBATTEN BLIR LADDAD och SFP:s Anna-Maja Henriksson anger tonen: *”Utan att ens beakta den språkliga aspekten borde regeringen ha kommit till den slutsatsen att Vasa också borde ha fulljourstatus. Men nej. Faktum är att det i Österbotten och Mellersta Österbotten bor närmare 100 000 svenskspråkiga. Det är många människor. För alla dem, för alla oss försämras vården i regeringens förslag på ett sätt som inte går att acceptera. Någon ordentlig språkkonsekvensanalys har regeringen inte heller bemödat sig om att göra. Hur är det möjligt att man inte alls beaktat och tagit lärdom av den så kallade Karlebyfrågan och regionförvaltningsreformen år 2009? Hur är det möjligt att regeringen inte lyssnar till Europarådets expertkommitté som senast för några veckor sedan påtalade vikten av att säkra vårdlösningar som tryggar rätten till vård på svenska och samiska i den pågående vårdreformen?”*

Vänsterförbundet, De gröna, Kristdemokraterna och Socialdemokraterna går på samma linje.

”Det här har blivit en av de största frågor som berör språkliga rättigheter som hittills har behandlats under den här regeringsperioden, och minister Rebula sade i sin egen taltur att de har beaktats, men återigen besvarade han inte frågan hur. Hur tryggas de språkliga rättigheterna då Vasa centralsjukhus inte längre kan erbjuda full jour? Hur tryggas de språkliga rättigheterna om de svenskspråkiga medborgarna i Österbotten i fortsättningen inte kan lita på att de får service på sitt eget modersmål då det verkligen behövs? Språklig konsekvensbedömning och att beakta de språkliga rättigheterna handlar inte om fraser och om ord, att man konstaterar att man gör någonting, utan det handlar om konkreta och faktiska beslut. Det räcker alltså inte att regeringen konstaterar att man har gjort någon form av språklig konsekvensbedömning,

utan det man borde göra i stora reformer som den här är att man konkret väljer det alternativ som bäst tryggar de språkliga rättigheterna.”

(Li Andersson, VF)

”Det handlar om rättsprinciper och människors språkliga rättigheter men det handlar också om god förvaltningssed och god politisk kultur.”

(Ville Niinistö, De gröna)

”Trots att reformen teoretiskt sett inte innebär någon direkt statussänkning för Vasa centralsjukhus från nuvarande nivå så betyder den ändå i praktiken på lång sikt ett klart större hot mot verksamheten. De landskap som har sjukhus med utvidgad jourverksamhet kommer att tilldelas mera finansiering än landskap med sjukhus som har en begränsad jourverksamhet...De grundläggande språkliga rättigheterna förutsätter att nationalspråken är både formellt och i praktiken likställda. Det här har varit en svår sak för regeringen att ta till sig.”

(Peter Östman, KD)

”Grundläggande rättigheter, också de språkliga rättigheterna, är inte en äsichtsfråga. Ettdera finns grundrättigheterna eller så finns de inte. 2009—2010 försökte den dåvarande regeringen trampa över de språkliga rättigheterna. Då handlade det om förvaltning. Nu talar vi om liv och död och människornas rätt att få vård på sitt modersmål. Då slog grundlagsutskottet fast att alla finländare bör behandlas på lika villkor och att om det finns två eller flera alternativ så bör riksdagen föredra det alternativet som på ett bättre sätt tryggar de språkliga rättigheterna...Jag hoppas verkligen att alla riksdagsledamöter som här företräder Finlands folk funderar ganska noggrant innan man trampar på de grundläggande rättigheterna som befästs i vår grundlag.”

(Maarit Feldt-Ranta, SDP).

Också ledamöter ur regeringspartierna ställer sig frågande till varför Vasa inte finns med bland de sjukhus som får omfattande jour. Centerns Hannu Hoskonen hänvisar till den ekonomiska framåtandan

i regionen och uppmanar regeringen att titta på jourbeslutet en gång till. Samlingspartiets Timo Heinonen ser antalet fulljournsjukhus som konstgjort.

Omsorgsminister Juha Rehula deltar inte i debatten överhuvudtaget. Han lämnar plenisalen långt innan den kommer i gång på allvar.

SAKKUNNIGA VÄNDER UT OCH IN

LAGFÖRSLAGET REMITTERAS TILL social- och hälsovårdsutskottet, som ska utforma det slutliga beslutsunderlaget. För det behövs ett utlåtande från grundlagsutskottet om hur de språkliga rättigheterna uppfylls i regeringspropositionen.

Då grundlagsutskottet tar itu med förslaget konstaterar professor Mikael Hidén, som ska höras som sakkunnig, att det syns i texten att det har varit svårt för regeringen att argumentera i Vasa- och Seinäjoki-frågan. Hidén anser att det bästa alternativet med tanke på svenskan skulle vara att ge Vasa omfattande jour. Statsvetaren Veli-Pekka Viljanen, som också hörs i utskottet, håller med men ser tolkningen om att alltid se till svenskan först som något av en ”optimeringsorder”. Han säger att de språkliga rättigheterna inte kan vara det enda och avgörande kriteriet i alla situationer utan grundrättigheter kan också vägas mot varandra.

Samtidigt fortsätter debatten i offentligheten om den bild som regeringspropositionen ger av grundlagsutskottets gamla Karleby-tolkning. Justitiekansler Jaakko Jonkka kommenterar i HBL: *”Jag ser inte att det skulle finnas något vilseledande i texten. Det är alltid lättare att hojta från läktaren än att själv befinna sig på spelplanen. Frågan gäller hur servicen bäst kan ordnas på lika grunder för alla parter. Om det finns spänningar mellan två grundläggande rättigheter är det en avvägningsfråga att se till hur man når bästa resultatet.”* Jonkka säger att det handlar om hur man beaktar de språkliga rättigheterna bäst i förhållande till den grundläggande service som sjukhusen producerar men att han själv inte kan bedöma om Vasa eller Seinäjoki med beaktande av helheten

är det bättre alternativet. Den bedömningen ska göras uttryckligen av grundlagsutskottet.

MINISTERIET GRIPER IN

TILL EN BÖRJAN ligger Vasa bra till i grundlagsutskottet. Alternativet 12+1, det vill säga att regeringens journalsjukhuslista kompletteras med VCS, förs fram som en reell möjlighet för att trygga de språkliga rättigheterna. Men så ger Social- och hälsovårdsministeriet en tilläggsutredning som är till Seinäjokis favör. De nya siffrorna innebär att Vasa och Seinäjoki inte längre behöver tolkas som jämbördiga alternativ och opinionerna i utskottet svänger.

Samtidigt börjar tidtabellen vara pressad. Regeringspartierna har beslutat att lagen ska antas före juledigheten eftersom det handlar om en budgetlag. Ledande experter tvingas skriva utlåtanden under veckoslut och självständighetshelgen för att tidtabellen ska hålla och utskottsmedlemmar vittnar om att behandlingen inte får ta den tid som skulle behövas i synnerhet nu då det kommit nya siffror från ministeriet. Också utskottsordföranden Annika Lapintie är kritisk till det ökade trycket.

Dagen efter självständighetsdagen blir tuff. Grundlagsutskottet måste spika sitt utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet senast nu för att tidtabellen ska hålla. Utskottet underkänner enhälligt regeringens lagförslag, det tryggar inte de språkliga rättigheterna, men före det hotar allt att köra ihop sig. I ett skede barkar det mot omröstning om att ingenting alls ska ställas bakom grundlagströskeln. Sedan enas utskottet ändå om att rätten till service på svenska också i praktiken måste in i lagen för att den ska kunna stiftas i enkel ordning.

Grundlagsutskottet stannar för att Social- och hälsovårdsministeriets nya siffror i kombination med argumenteringen i lagförslaget betyder att Seinäjoki är bättre än Vasa då man ser till servicebehov,

tillgång till tjänster och patientsäkerhet. Det innebär att det av grundlagen inte följer någon skyldighet att ge de språkliga rättigheterna exklusivt avgörande vikt på bekostnad av andra fri- och rättigheter. Men, anser utskottet, det är klart att Vasa centralsjukhus skulle tillgodose den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter bättre än regeringens modell: *”Att antalet sjukvårdsdistrikt ska vara just tolv motiveras i propositionen inte sakligt med annat än en hänvisning till regeringens riktlinjer för social- och hälsovårds- och landskapsreformen. Den bästa lösningen för att tillgodose de språkliga rättigheterna enligt 17 § i grundlagen är enligt utskottet därför att en enhet för omfattande jourplaceras i såväl Vasa sjukvårdsdistrikt som Södra Österbottens sjukvårdsdistrikt.”* Det nästbästa alternativet är enligt utskottet att sjukhuset i Seinäjoki åläggs lagfäst skyldighet att ge vård också på svenska. Beslutet i utskottet är enhälligt.

SIFFRORNA IFRÅGASÄTTS

DIREKTÖREN FÖR VASA sjukvårdsdistrikt Göran Honga betecknar utlåtandet som ett dråpslag för svenskan i och med att grundlagsutskottet drar ett streck över den gamla tolkningen av 122 § om att det finns en skyldighet att alltid välja det bästa alternativet för svenskan. Nu uppstår också misstanken om att utskottet har vilseletts till förmån för Seinäjoki i Social- och hälsovårdsministeriets tilläggsutredning. Siffrorna som ministeriet har gett är helt enkelt tendentiösa.

Under veckoslutet listar chefsöverläkaren vid Vasa centralsjukhus Auvo Rauhala felen i en promemoria på åtta sidor som han skickar till presidenten, justitiekanslern, politiker och tjänstemän. Det handlar om allt från läkarbristen i Vasa till statistiken över hjärtinfarkter med dödlig utgång och bedömningen av antalet jourpatienter som skulle skickas till Seinäjoki.

Social- och hälsovårdsminister Juha Rehula lovar bekanta sig med siffrorna senare, då han har tid, det vill säga i praktiken efter att jourreformen har spikats. I en intervju för Helsingin Sanomat försäkrar han att ministeriets uppgifter håller streck: *"De bygger på tillgänglig statistik från THL, Kommunförbundet och FPA. Statistiken kan ifrågasättas men siffrorna är inte dragna ur hatten."*

I social- och hälsovårdsutskottet ställs ett förslag om att kalla in chefsöverläkaren Rauhala för att höra honom om siffrorna men det röstas ned med möjligast knappa majoritet. Därefter beslutar utskottet, med en rösts övervikt, att säga nej till omfattande jour också för Vasa och istället ta grundlagsutskottets nästbästa alternativ. Lagen kompletteras med en skrivning om sjukhuset i Seinäjoki: *"I syfte att trygga de språkliga rättigheterna ska Södra Österbottens sjukvårdsdistrikt ordna jour på finska och svenska så att patienterna blir betjänade på det språk de väljer."* Därefter förkastas ännu ett förslag om att grundlagsutskottet ska få behandla frågan på nytt eftersom ministeriets tilläggsutredning med ifrågasatta siffror sannolikt har påverkat dess ståndpunkt.

LIPPONEN HADE BLÅST AV SPELET?

CENTERNS NIILLO KERÄNEN är en av de första som ber om ordet då den slutliga behandlingen inleds i plenisalen. Han har svårt med stilpoängen: *"Social- och hälsovårdsutskottet har gjort de ändringar i paragraferna som grundlagsutskottet har förutsatt och det är nog inte den snyggaste lösningen för att reda ut den här språkfrågan. Det är förstas utmanande."*

Mats Nylunds (SFP) inlägg är mördande: *"Finland går från att vara en rättsstat med ett grundlagsstadgat skydd för minoriteter till att vara en republik med en enkelspårig och brutal majoritetsdiktatur. Vi bryter i praktiken med en författning som åtminstone på ett teoretiskt plan jämställt våra två nationalspråk och medborgarnas rätt att få service på sitt eget språk, finska eller svenska. Riksdagens social- och hälsovårdsutskott och närmare bestämt*

regeringspartiernas representanter i detta utskott har just skrivit historia, och det är en mycket, mycket ledsam sådan. Hur täcks ni, bästa regering? Hur täcks ni? Och jo, ni täcks!"

I debatten framgår det att Justitieministeriet har gett ett expertutlåtande till social- och hälsovårdsutskottet om den kompletterande meningen om svenskan i Seinäjoki. Det drar i praktiken mattan undan skrivningen. Utskottsmedlemmen Outi Alanko-Kahiluoto (De gröna) sammanfattar utlåtandet i sitt debattinlägg: *"Tidtabellen för lagförslaget och de uppgifter som finns att tillgå gör det omöjligt att utvärdera de språkliga helhetskonsekvenserna. Det blir i praktiken ytterst utmanande att ordna svenskspråkig service i ett finskspråkigt område. Social- och hälsovårdsutskottets skrivning uppfyller formellt grundlagsutskottets krav om service på svenska i Seinäjoki men i praktiken tryggas den inte."*

De grönas Ville Niinistö är övertygad om att allt hade gått annorlunda till om Paavo Lipponen hade varit statsminister: *"I Finland har statsmän och -kvinnor haft för vana att försvara bägge nationalspråkens ställning då det har varit tufft. Jag var ganska förbryllad i går kväll då statsminister Sipilä och finansminister Orpo kommer hit till riksdagen endast och allenast för att rösta ned förslaget om att bordlägga jourreformen för att grundlagsutskottet ska få en chans att bedöma om språkravet nu uppfylls. Om vi hade levt för 10-15 år sedan med Paavo Lipponen som statsminister tror jag att han hade blåst av spelet för att än en gång kolla om de språkliga rättigheterna beaktas."*

STATSMINISTERN SKRIVER INSÄNDARE

INFÖR DEN AVGÖRANDE omröstningen strax före jul publicerar Helsingin Sanomat ett reportage där bland andra professor emeritus i regionvetenskap Hannu Katajamäki från Vasa universitet vittnar om känslorna i regionen: *"Stämningen är förlamad och bestört. I synnerhet bland de svenskspråkiga har känslan av att man nu har blivit andra klassens medborgare förstärkts."*

Katajamäki säger att Vasa sedan länge alltid har kommit på andra plats och att sjukhusbeslutet blev en vändpunkt då också finskspråkiga ställer upp för de svenskspråkigas intressen. Frågan om VCS har blivit mycket mer än en språkfråga: Det handlar också om befolkningstal, avstånd, ekonomi och kvalitet, om en helhet där alla parametrar talar för att Vasa ska vara ett av de sjukhus som bör få omfattande jour.

Samtidigt skriver statsminister Juha Sipilä, som inte har deltagit i riksdagsdebatten överhuvudtaget, en insändare i Vasabladet och Pohjalainen. Han säger sig förstå oron i regionen men försäkrar att reformen varken får eller kan försämra möjligheterna till service på svenska. Han understryker att regeringen ska följa upp hur de språkliga rättigheterna förverkligas och att man, helt enligt riksdagens beslut, vidtar åtgärder om det behövs: *”Riksdagens uttalande tas naturligtvis på yttersta allvar.”*

Nu går kampen om Vasa centralsjukhus också över nyhetströskeln i Sverige. Aftonbladet, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet skriver om ”jourreformen med språklig sprängkraft” och befarar att den kan bli ett bakslag för svenskan.

Veckan före jul röstar riksdagen ned ett förslag om att grundlagsutskottet ännu ska få pröva om social- och hälsovårdsutskottets skrivning om svenskan uppfyller de krav som ställts. SDP föreslår att lagen förkastas helt och hållet eftersom behandlingen har varit alltför forcerad och helhetsbilden, det vill säga själva vård- och landskapsreformen, fortfarande saknas. Förslaget röstas ned och efter det avvisar regeringsmajoriteten ännu de klämmor som SFP föreslår i anslutning till lagen. I dem förutsattes en handlingsplan senast den 1 juni 2017 för att trygga de språkliga rättigheterna genom hela vårdkedjan i Seinäjoki och, i fall den inte görs inom utsatt tid, ett beslut om att gå in för modellen 12+1. Anna-Maja Henriksson säger att klämman om handlingsplanen utformades så, att det skulle vara lätt för regeringspartierna att rösta för den: *”De fick den också i god tid på förhand men det fanns ingen beredskap att stöda den, inte ens för att signalera god vilja.”*

PRESIDENTEN LYSSNAR

NÄR DEN AVGÖRANDE omröstningen är över bedömer Vänsterförbundets Li Andersson i HBL att den stora diskussionen om reformen, trots utgången, ändå har varit positiv: *”Jag tror att den pressar regeringen till att hålla det man lovat. Vi kommer inte att släppa det här bara för att vi förlorade omröstningen.”* Hon blir snabbt sannspådd. I en ny protestväg skriver cirka 3500 medborgare, framförallt österbottningar, brev till president Sauli Niinistö och ber honom låta bli att stadfästa reformen innan han har utrett om den håller måttet.

Presidenten stadfäster den nya lagen strax före nyår men gör ett sällsynt uttalande till protokollet. Efter att ha understrukt att de språkliga rättigheterna är en laglighetsfråga och konstaterat att skrivningen om svenskan följer grundlagen kommer han med vägledning för det fortsatta arbetet: *”Avsikten är att bestämmelser om tillämpningen av lagen ska utfärdas genom förordningar, varvid såväl den som utfärdar förordningarna som de som verkställer dem har tjänsteansvar för att de språkliga rättigheterna också tillgodoses i praktiken. I detta fall innebär det enligt min uppfattning att jourtjänster kan överföras från Vasa till Seinäjoki endast om det vid överförandet råder säkerhet om att patienterna får dessa tjänster på finska eller svenska enligt eget val.”*

MEDBORGARINITIATIV PÅ REKORDTID - STAMPAR PÅ STÄLLET I UTSKOTT

Social- och hälsovårdsminister Juha Rehula har bedömt att det tar månader innan man vet hur servicen på svenska ska ordnas i praktiken vid Seinäjoki centralsjukhus. I väntan på beskedet startar styrelseordföranden för Vasa sjukvårdsdistrikt Hans Frantz och hälsovårdsfackets huvudförtroendeman vid VCS Kim Berg ett medborgarinitiativ för att få riksdagen att ändra sitt beslut. Det spräcker 50 000-gränsen på

bara några veckor och det betyder att riksdagen får behandla frågan om omfattande jour i Vasa en gång till.

Strax innan medborgarinitiativet startas har finansminister Petteri Orpo och inrikesminister Paula Risikko också besökt sjukhuset och fått pinfärska nyckeltal för verksamheten av chefsöverläkaren Auvo Rauhala. De är ännu bättre än de han gav då jourreformen var på slutrakan i riksdagen december. I en intervju för Vasabladet berättar han om Risikkos reaktion: *”Hon sade att vi har all rätt att vara förbannade och besvikna.”*

Då medborgarinitiativet går till remissdebatt i riksdagen i slutet av maj lyser ministerbåset emellertid tomt. Det väcker kritik och behandlingen skjuts fram tills åtminstone ansvariga omsorgsministern Juha Rehula är på plats. I början av juni remitteras initiativet sedan till social- och hälsovårdsutskottet. Där ligger det fortfarande då pamfletten uppdateras i slutet av september. Tidtabellen för behandlingen är oklar och bl.a. antas regeringspartierna vara ovilliga att ta itu med initiativet. En orsak är att utskottet också måste syna språkfrågan igen, d.v.s. fyller skrivningarna i jourreformen grundlagsutskottets krav. Grundlagsutskottet sade i sitt utlåtande att de språkliga rättigheterna måste tryggas åtminstone genom att Seinäjoki centralsjukhus åläggs en uttryckligen lagfäst skyldighet att se till att de svenskspråkiga som överförs dit i praktiken kan använda sitt eget språk. Då lagen godkändes vägrade riksdagsmajoriteten låta grundlagsutskottet granska den skrivning som social- och hälsovårdsutskottet stannat för.

SVENSKA STRUKTURER I GUNGNING

UNDER DEN UPPRIVANDE behandlingen av jourreformen frågade sig många varför regeringen gör som den gör. Varför kör den över tidigare grundlagstolkning om de språkliga rättigheterna med hjälp av starkt ifrågasatta fakta på slutrakan? Varför vägrar den diskutera alternativet 12+1 trots att projektledaren på ministeriet Tuomas Pöysti vittnat om att det inte ens skulle bli dyrare än den föreslagna modellen?

Direktören för Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt Aki Lindén har en enkel förklaring till regeringens benhårda uppbackning av Seinäjokilösningen: Beslutet att lämna Vasa centralsjukhus utan omfattande jour bygger på politik, inte på fakta.

En bidragande orsak kan också ha varit att ledande tjänstemän saknar kunskaper om och förståelse för de språkliga rättigheterna. Det sägs att det i tjänstemannakåren har funnits en irritation över tolkningen av 122 § ända sedan den kom till i samband med Karlebybeslutet och nu kom chansen att få till stånd en ändring. Torbjörn Kevin är på samma spår i sin Mitt i vyn-artikel i HBL den 22.1.2017. Han talar om svenska strukturer som envist har monterats ned via politiska beslut där centralt placerade tjänstemän i decennier stått för de droppar som urholkar stenen.

DÅLIG BÖRJAN MEN SEDAN KLAR FÖRBÄTTRING

OMLÄGGNINGEN AV JOURSJUKHUSNÄTET är bara en del av den stora vård- och landskapsreformen. Den betyder som helhet att mycket av de nuvarande svenska strukturerna monteras ned och måste ersättas med något annat. Samtidigt minskar inflytandet över hur vården ska se ut på svenska.

Liksom jourreformen sänds också vårdreformen på remiss utan en ordentlig språkkonsekvensbedömning. Inför utlåtanderundan förklarar regeringsrådet Pekka Järvinen i en intervju för Kommuntorget.fi

att tiden inte räckte till för ett bättre jobb. Då lagförslagen utarbetades använde man sig enligt honom inte heller av Justitieministeriets nya checklista för språkbedömning. Checklistan är en åtgärd som ingår i handlingsplanen för den nationella språkstrategin men Järvinen säger att den inte har utnyttjats *"eftersom den bara är en anvisning, inte en norm"*. Han lovar i varje fall att responserna från remissinstanserna ska beaktas.

Då paketet ges till riksdagen i mars 2017 har bedömningen av språkkonsekvenserna emellertid uppgraderats. I den konstateras bland annat att landskapsreformen kan leda till att användningen av svenska som förvaltningspråk minskar och det försämrar tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i praktiken. Det är en följd av att språkminoritetens proportionella andel blir mindre då organisationerna blir större.

En lång rad utmaningar räknas upp också då det gäller vårdreformen. Det handlar bland annat om tillgången till svenskspråkig personal. På lagnivå, säger man, är de språkliga rättigheterna tryggade men hur det kommer att se ut i verkligheten beror på hur aktivt de tvåspråkiga landskapen agerar för att de också uppfylls. Förslaget till lag om ordnande av social- och hälsovården säger att kunden ska få tjänster på det språk han eller hon väljer, antingen finska eller svenska, när det i landskapet finns kommuner med olika språk eller minst en tvåspråkig kommun. Tvåspråkiga landskap är Egentliga Finland, Kymmenedalen, Mellersta Österbotten, Nyland och Österbotten.

Jämfört med nuvarande lagstiftning sker också en ändring till det bättre. Rätten att använda finska eller svenska i enspråkiga landskap skrivs nämligen in i paragraferna. I praktiken handlar det om rätt till tolk på det sätt som föreskrivs i språklagen. Språkrättsrådet Corinna Tammenmaa på Justitieministeriet säger att det här ger bättre lagstadgade rättigheter för de svenskspråkiga som bor i enspråkigt finska kommuner och det klargör också rättsläget för dem som till exempel skickas till sjukhuset i Uleåborg från Mellersta Österbotten: *"Och om Svenska pensionärsförbundet åker på resa till östra Finland så kan de känna sig trygga vid ett eventuellt sjukhusbesök, eftersom de direkt på basen av lagen har rätt till tolk."*

BEROENDE AV ANDRAS VÄLVILJA

MEN LANDSKAPSLAGEN ÄR problematisk. Då besluten om vården flyttar från kommunerna till landskapsförvaltningen uppstår ett demokratiunderskott, som blir speciellt stort för de svenskspråkiga i Nyland och Egentliga Finland. I till exempel Sibbo, Raseborg, Ingå, Pargas och Kimitoön är svenskan i dag tillräckligt stark för att möjliggöra beslut som tryggar service på det egna språket men efter reformen, med en befolkningsandel på 8 procent i Nyland och 6 procent i Egentliga Finland, förändras allt.

Forskaren i offentlig förvaltning vid Åbo Akademi Siv Sandberg ser det här som mycket bekymmersamt: *”Utmaningen är att det svenska inslaget i de beslutande organen nu blir så litet, om ens något, i Nyland och Egentliga Finland. Svenskan blir beroende av andras välvilja och tjänstemännen blir väldigt avgörande. Krasst sagt får de svensk-och tvåspråkiga kommunerna nu bli ganska aggressiva intressebevakare gentemot landskapen.”*

Hon lyfter fram en rad frågor som borde få ett svar någonstans på vägen: *”Vilka principer styr till exempel bemanningen, rekryteringen av tjänstemän? Kommer det att finnas tillräckligt många som är tvåspråkiga eller välvilligt inställda till svenskan? Hur är det med sparbetinget, får vård på svenska kosta mer, får den organiseras på ett annat sätt? Hur går det med skärgårdskommunerna då det inte finns några vetoregler på samma sätt som förut? Det här kommer att testas framförallt i Egentliga Finland. Och hur ser beslutsapparaten ut, för det blir ju inte landskapsfullmäktige i Nyland som beslutar om ålderdomshemmet i Lappträsk.”*

Den nya valfriheten som ingår i vårdreformen gör sitt till för att skapa oro. I det utkast till valfrihetslag som skickades på utlåtanderunda i början av februari 2017 finns ett stadgande om svenskan som i och för sig är klart och tydligt. I 30 § sägs att de serviceproducenter som omfattas av valfrihetssystemet ska tillhandahålla tjänster på kommunens språk i enspråkiga kommuner och på finska och svenska i tvåspråkiga kommuner. De som producerar tjänsterna ska också på eget initiativ se till att enskilda personers språkliga rättigheter tillgodoses i praktiken.

Men valfrihetslagen ger också möjlighet till undantag. Det mo-

tiveras av att behovet av tjänster på olika språk kan variera mellan bostadsområden i tvåspråkiga kommuner samtidigt som det i synnerhet i stora städer kan finnas flera tjänsteproducenter som erbjuder tjänster på båda nationalspråken. Momentet om dispensen är aningen trassligt men öppnar sig efter några läsningar: *”Ett landskap kan dock på ansökan bevilja en producent av direktvalstjänster undantag från skyldigheten att producera tjänster på båda nationalspråken i en tvåspråkig kommun, om kunderna inom det område där verksamhetsstället är beläget på lika villkor har tillgång till andra verksamhetsställen för producenter av direktvalstjänster, så att kunderna kan få tjänster på sitt eget språk och utnyttja sin valfrihet. Landskapet kan återkalla ett undantag som det beviljat en producent av direktvalstjänster, om förhållandena inom det område där verksamhetsstället är beläget efter det att undantaget beviljats förändras så, att kunderna inte har tillgång till direktvalstjänster på lika villkor på båda nationalspråken och så att kunden kan utnyttja sin valfrihet.”*

En fråga som lyfts fram under remissrundan handlar om valfriheten i praktiken. Hur mycket mindre blir den för de svenskspråkiga jämfört med den valfrihet som finskspråkiga erbjuds, blir den en chimär? Vad finns det för garantier för att den som lovar ge service på båda språken också gör det på lång sikt, vad händer om en tvåspråkig serviceproducent köps upp av en enspråkig jätte? Och vad betyder undantagsskrivningen egentligen? Hur många ska de producenter som ger service på svenska vara för att andra ska få dispens från språkkravet och valfriheten ändå kvarstå? Hur garantera tillräckligt starka tjänster på svenska i den offentliga sektorn om allt mer förs över till privata producenter?

MINORITETSORGAN UTAN MAKT

SMÅ ENHETER, EN stark offentlig sektor och fasta strukturer har traditionellt varit bra för minoriteter. Då enheterna i och med landskaps- och vårdreformen blir större blir andelen svenskspråkiga mindre och möjligheterna att påverka beslut som rör dem själva blir ytterst små. Den planerade valfriheten och bolagiseringen hjälper inte upp

situationen, snarare kan det gå tvärtom. I sitt remissutlåtande om landskaps- och vårdreformen påpekar bland andra Svenska Finlands Folkting att bolagiseringen av vården kringskär möjligheterna att påverka ytterligare då tyngdpunkten för samhälleligt viktiga vårdbeslut förskjuts allt mer mot tjänstemannavälde. Insynen minskar och beslutsfattandet fördunklas. Folktinget slår fast att en sådan erosion av de demokratiska rättigheterna inte kan accepteras.

I den nya landskapslagen är det tänkt att demokratiunderskottet för den svenskspråkiga befolkningen och samerna ska kompenseras med ett nytt organ, påverkansorganet för den språkliga minoriteten. Organet ska *”utreda, bedöma och fastställa vilka tjänster landskapets språkliga minoritet har behov av och följa tillgången på tjänsterna och deras kvalitet”*. Det ska också ge landskapsstyrelsen förslag om hur servicen på minoritetsspråket borde utvecklas och om språkraven på personalen. Dessutom ger påverkansorganet landskapsstyrelsen varje år en berättelse om hur servicen på minoritetsspråket har skötts.

Organets uppgifter är exakt formulerade och i själva verket nästan en exakt kopia av ett folktingsutlåtande ett år tidigare. Men när det gäller det faktiska inflytandet sker en försämring jämfört med minoritetsspråknämnderna i dagens tvåspråkiga sjukvårdsdistrikt. Organet har ingen officiell ställning i förvaltningen och det betyder att det saknar reella befogenheter, det vill säga den makt som nämnderna har. I utlåtanderundan har förslaget följaktligen fått kalla handen.

En av de många instanser som i sitt remissvar förutsätter att det tilltänkta organet uppgraderas är nämnden för den språkliga minoriteten vid Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt: *”En förutsättning för att nämnden för den språkliga minoriteten vid HNS har kunnat sköta sin uppgift, är att nämnden idag har fyra sektioner i de olika sjukvårdsområdena, som bevakar den språkliga servicen på sina egna områden. Det finns små möjligheter för ett påverkansorgan utan varken budget eller makt att kunna utföra sin uppgift på ett så stort och geografiskt utbrett område som hela Nyland och huvudstadsregionen. Påverkansorganet måste ha reella befogenheter att*

självständigt genomföra sin uppgift, för att avgöra om ordnandet av social- och hälsovården genomförs i enlighet med gällande språklagstiftning.”

Påverkansorganet får kritik också från Egentliga Finland och Österbotten. Vasa stad hänvisar i sitt remissutlåtande till professor Olli Mäenpää som utgår från att det behövs arrangemang som stöder och stärker den svenskspråkiga befolkningens demokratiska påverkningssmöjligheter. Mäenpää hänvisar till grundlagens 17 § som säger att de samhällseliga behoven ska tillgodoses för finsk- och svenskspråkiga på lika grunder.

Folktinget sammanfattar oron och förutsätter i sitt utlåtande att organet blir en lagstadgad och obligatorisk nämnd med offentlig makt. Ordföranden bör sitta med i landskapsstyrelsen. Folktinget påpekar också att det i region- och vårdreformsförslaget i den förra regeringen fanns ett stadgande om att organets utredningar, bedömningar och definitioner av servicebehovet ska beaktas i beslutsfattandet högre upp. Om det inte uppgraderas till en nämnd med officiell status och makt bör lagen åtminstone innehålla ett omnämnande om att dess förslag bör beaktas i landskapets centrala beslut och avtal.

Men organets status ändras inte även om projektledaren på Social- och hälsovårdsministeriet Tuomas Pöysti tidigare har lovat att man ska se på saken.

Forskaren Siv Sandberg säger att man nu helt enkelt måste göra det bästa av situationen: *”Det räcker inte med att ryta till om det saknas svenskspråkiga blanketter eller Hufvudstadsbladet i väntrummet. I det nya organet måste det göras en uppgradering, de som sitter där ska vara högprofilerade politiker med erfarenhet och överblick för att mandatet ska vara starkt.”*

Över lag, säger Sandberg, ställer reformen hårda krav på dem som nu ska se till att vård på svenska garanteras också i praktiken och i tillräcklig omfattning. Det handlar nämligen inte bara om vad som står i paragraferna: *”Nu måste svenskan skrivas in också i servicelöften, samarbetsavtal och vårdstrategier. Det blir något av kärringen mot strömmen över det hela, minoritetsskyddsregler ska petas in överallt där det går.”*

BAKLÄXA OCH FRAMSKJUTEN TIDTABELL ÄN EN GÅNG

EFTER ATT PAMFLETTEN utgavs våren 2017 har i stort sett ingenting avancerat när det gäller vårdreformen. I slutet av juni gav riksdagens grundlagsutskott tummen ned för valfrihetsbiten, som nu bereds helt och hållet på nytt. Det handlar framförallt om kravet på bolagisering av offentliga tjänster, som enligt utskottets tolkning är grundlagsvidrigt. ”Förslaget om valfrihet tryggar inte tillräckliga social- och hälsovårdstjänster för alla på ett likvärdigt sätt”, säger grundlagsutskottets ordförande Annika Lapintie (VF).

I och med bakläxan för valfrihetslagen stampar också landskapsreformen och lagen om organiserandet av social- och hälsovården på stället. De ligger visserligen i riksdagen men behandlas först då valfrihetspaketet är klart. Reformen skulle som helhet träda i kraft från 2019 men har nu skjutits fram till 2020.

FRÅN TUIJA BRAX TILL JARI LINDSTRÖM

”Justitieminister Tuija Brax (De gröna) föreslår att svenska Österbotten får en egen tingsrätt med svenska som majoritetsspråk. Tingsrättskanslierna i Kristinestad och Jakobstad överförs till Vasa medan fastighetsfrågorna flyttas till lantmäteriverket.”

YLE NYHETER 13.2.2008.

När regeringen Sipiläs förslag till tingsrättsreform ges till riksdagen i januari 2017 har det gått bara sex år sedan den senaste stora reformen genomfördes i början av år 2010. Samtidigt som regeringen Vanhanen II gick in för en radikal nedbantning av antalet tingsrätter blev Vasa landets första tvåspråkiga tingsrätt med svenska som förvaltningsspråk. Också Karleby fick då ett positivt besked. Tjänstemännen ville flytta tingsrätten i Karleby till Ylivieska men Tuija Brax tyckte annorlunda. Hon motiverade sitt beslut att hålla kvar Karleby med språkliga skäl. I bakgrunden myste SFP-ministrarna Astrid Thors och Stefan Wallin. De hade jobbat hårt bakom kulisserna för att reformen ska landa väl med tanke på svenskan.

Regeringen som gav beskedet om tingsrätten i Vasa och lät Karleby behålla sin tingsrätt av språkliga skäl bestod av Centern, Samlingspartiet, De gröna och SFP. Men redan under Jyrki Katainens sixpackregering inleds beredningen av en ny reform. Tingsrätterna ska bli ännu färre eftersom rättsskyddet behöver stora och starka enheter då omvärlden förändras. Också kostnaderna måste ned eftersom det finns ett stort sparbetning för justitieförvaltningen.

Strax före riksdagsvalet våren 2015 föreslår en arbetsgrupp vid Justitieministeriet att antalet tingsrätter bantas ned från 27 till 17 eller 14. Också kansli- och sammanträdesorterna ska bli färre. Justitieminister Anna-Maja Henriksson säger att hon inte kan acceptera förslaget. Med tanke på medborgarnas tillgång till rättsservice är det alltför radikalt och det slår speciellt hårt mot de tvåspråkiga regionerna.

VANDA TAR BORGÅ OCH ESBO RASEBORG

Det blir regeringen Sipiläs uppgift att gå vidare med reformen. I januari 2016 meddelar arbets- och justitieminister Jari Lindström (Sannf) att antalet tingsrätter minskar från 27 till 20. Samtidigt dras 9 kanslier och 14 sammanträdesplatser in.

Förslaget innebär att tre av landets åtta tvåspråkiga tingsrätter, Östra Nylands tingsrätt i Borgå, Västra Nylands tingsrätt i Raseborg och Mellersta Österbottens tingsrätt i Karleby, läggs ned. Karleby får behålla sitt kansli och Borgå och Raseborg blir sammanträdesorter.

Samtidigt försvinner Vasa som den enda tvåspråkiga tingsrätten på fastlandet med svenska som majoritetsspråk då Mellersta Österbottens och Österbottens tingsrätt går samman. I reformen dras också sammanträdesplatserna i bland annat Kyrkslätt, Kristinestad, Jakobstad och Kimitoön in.

SFP:s riksdagsgrupp lämnar in ett skriftligt spørsmål till regeringen där man efterlyser språklig konsekvensbedömning. Lindström lovar att den ska göras.

Lindström bemöter också oron över att möjligheterna till domstolspraktik på svenska minskar då majoritetsspråket i Vasa tingsrätt blir finska, men skjuter samtidigt hela frågan på framtiden. Den planerade reformen av strafforderförfarandet betyder nämligen att de uppgifter som i dag sköts av tingsnotarier minskar radikalt. Det kan betyda att befattningen försvinner helt och hållet och då måste domstolspraktiken ändå ses över, oberoende av språk.

MINISTERN VÄLVILLIG MEN RÄCKER EJ

LINDSTRÖM HAR BEDÖMITS som intresserad av och välvilligt inställd till svenskan. Han har satt sig in i nationalspråksstrategin och han har gått på kurs för att lära sig svenska. Men han är inte redo att ta strid för att försvara svenskan i praktiken och insikten om vad de

språkliga rättigheterna betyder i verkligheten fallerar. När utkastet till ny domstolslag är klart för remiss hösten 2016 är bedömningen av de språkliga konsekvenserna gjord men de problem den pekar på beaktas inte i lagförslaget.

Samtliga instanser med anknytning till de tvåspråkiga regionerna är kritiska i sina utlåtanden om propositionen. Tillgången till service på svenska försämras i Nyland och domstolspraktiken i Vasa för svenskspråkiga jurister är hotad då förvaltningspråket i tingsrätten blir finska.

Kritiken mot lagförslaget i remissrundan kan sammanfattas så här:

- Motiveringarna för att lägga ned tingsrätten i Raseborg och i Borgå är bristfälliga och till och med vilseledande. Det blir svårt att få personal att flytta från Raseborg till Esbo, bland annat för att kollektivtrafiken från Västnyland till huvudstadsregionen försämrades då Y-tåget drogs in. Det är också så gott som omöjligt att ta sig direkt från Borgå till Vanda utan bil.
- Sammanslagningen av tingsrätter betyder att den procentuella andelen svenskspråkiga sjunker i de tvåspråkiga regionernas domkretsar. Då blir det allmänt taget svårare att rekrytera personal med kunskaper i svenska. Påståendet att den svenskspråkiga servicen till och med skulle bli bättre för att det är lättare att få personal till stora orter och enheter bygger inte på fakta.
- Sessionsplatsen i Jakobstad har nyligen flyttat in i det nya statliga ämbetshuset, den är i flitig användning och betjämnar närmare 50 000 invånare. En nedläggning skulle innebära en väsentlig försämring av rättsvården i ett område med många stora företag och stark ekonomisk dynamik.
- Utbildningen av svenskspråkiga domare förutsätter möjlighet till tings-

meritering på svenska. Enligt lagförslaget försvinner de tre praktikplatserna i Vasa då majoritetsspråket i Österbottens tingsrätt blir finska. Kvar blir bara de två platserna i Mariehamn och så kan det inte vara.

- Grundlagens 122 § bör följas. Den lyder ”När förvaltningen organiseras skall en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder”.

DUBBEL EXPONERING I NYLAND

SAMMANTAGET ÄR REFORMEN acceptabel för Österbotten och i remissvaren ses det till och med som bra för svenskan att tingsrätten i Vasa förstärks. Till exempel säger Vasa tingsrätt själv i sitt utlåtande att reformen kan gynna Vasaregionen och därigenom svenskans ställning inom rättsväsendet över lag, förutsatt att de svenskspråkiga praktikplatserna tryggas. SFP-riksdagsledamoten Joakim Strand från Vasa var inne på samma linje redan 2015, då justitieminister Lindström besökte staden: *”Redan idag är 80 procent av målen i Österbottens tingsrätt på finska. Om vi ska kunna säkra en god rättsservice på både finska och svenska måste vi förstärka Österbottens tingsrätt. Om det står käräjäoikeus eller tingsrätt först på skylten kan inte ha någon betydelse.”* (YLE Nyheter 24.II.2015)

Men i Nyland riskerar reformen tunna ut rättsservicen på svenska på sikt. Delegationen för språkårenden vid Justitieministeriet har i remissrundan påpekat att den svenskspråkiga befolkningen blir dubbelt exponerad jämfört med den finskspråkiga då avståndet mellan serviceställena ökar samtidigt som tillgången till tjänster på svenska ser ut att minska. Erfarenheterna visar att servicen på minoritetsspråket till en början fungerar bra då man flyttar personal från starkt tvåspråkiga till mer eller mindre enspråkiga orter men om en tid försämras den. Det här noteras också i Statsrådets berättelse om språklagstiftningen 2013, där det sägs att svårigheterna att få service

på det egna språket upplevs vara större ju mindre andel den språkliga minoriteten utgör.

Justitieministeriets Språkbarometer 2016 ger också en vink om vad som sker om det upplevs som besvärligt att umgås på svenska med myndigheter: Den som kan byter till finska. Barometern är gjord i de tvåspråkiga kommunerna och av dem som svarat säger 56 % av de finskspråkiga att de använder endast finska i kontakt med myndigheter medan bara 9 % av de svenskspråkiga använder endast svenska.

De som kritiserar lagförslagets utformning för tingsrätterna i Nyland talar emellertid för döva öron. Då Justitieministeriet ger den nya domstolslagen till riksdagen i slutet av januari 2017 har ingenting ändrats. Tidigare justitieministern, SFP-ordföranden Anna-Maja Henriksson är förstummad: *”Vi hade en bra diskussion med Lindström i somras, där vi gick igenom lagförslaget och kom med konkreta förslag och synpunkter på frågor som rör det svenska. Nu är lagförslaget ute och ingenting av det vi diskuterade har beaktats.”*

LINDSTRÖM PRATAR SNÖMOS?

DET ÄR INTE bara kritiken mot försämrad service som har lämnats obeaktad. Också farhågorna om sämre möjligheter till tingsmeritering besannas. I remissrundan har minskningen av antalet praktikplatser setts som den största språkpolitiska bristen i lagförslaget och bland annat Vasa tingsrätt har varnat för att det blir svårt att rekrytera tvåspråkiga jurister till domstolsväsendet om det här inte rättas till.

Regeringen står ändå fast: *”Vid Österbottens tingsrätt finns det för närvarande tre tingsnotarier som utför domstolspraktik på svenska. Då domstolens arbetspråk byts från svenska till finska innebär detta att också de svenskspråkiga tingsnotarierna blir färre. I fortsättningen kommer det enligt förslaget att finnas endast två svenskspråkiga tingsnotarier (på Åland) i stället för nuvarande fem.”*

Samtidigt som antalet svenska praktikplatser skärs ned säger regeringen ändå att *”Det är skäl att värna om kontinuiteten i den svenskspråkiga domstolspraktiken för att kompetenta och språkkunniga domare ska*

kunna rekryteras också i framtiden.” Då lagförslaget ges till riksdagen frågar FNB justitieminister Lindström hur det ska ske i praktiken. Han säger att Österbottens tingsrätt kan inrätta en avdelning med svenska som arbetspråk. Om de svenskspråkiga tingsnotarierna placeras där behöver de inte uppfylla kravet på utmärkta kunskaper i finska.

Lindström litar också på den nya nämnden för domarutbildningen som ska utse tingsnotarierna: *”Nämnden kan se till att de tvåspråkiga tingsrätterna har en tillräcklig mängd svenskkunniga rättsnotarier. Det här är synnerligen viktigt för att det ska finnas språkkunniga domare att rekrytera i framtiden.”*

Men i motiveringarna till propositionen sägs ingenting om hur utbildningsnämnden borde tänka om svenskan. Lindströms idé om att svenskspråkiga jurister som vill tingsmeritera sig kan tjänstgöra vid en särskild svenskspråkig avdelning och därmed få dispens från stora språkprovet i finska är dessutom snömos. Regeringsrådet Heikki Liljeroos, som har hållit i lagberedningen på Justitieministeriet, säger att de som tjänstgör vid en svensk avdelning oberoende måste ha utmärkta kunskaper i finska om finskan är tingsrättens majoritetsspråk.

SPRÅKNOTARIER VID BEHOV?

I REMISSDEBATTEN I riksdagen i februari noterar De grönas Emma Kari att det finns en oro för de språkliga rättigheterna i reformen och hon hoppas att lagutskottet tittar närmare på saken. Också Kristdemokraternas Peter Östman tar upp frågan men varken Socialdemokraterna eller Vänsterförbundet har något att säga.

SFP-ledamöterna ser en klar linje i propositionen. De tvåspråkiga orterna är överrepresenterade då man ser till vad som läggs ned och det verkar som om regeringen skulle ha gjort ett politiskt val. Mikaela Nylander undrar vad som är nästa steg: *”Kommer de sammanträdesplatser som nu föreslås, det vill säga Borgå och Raseborg, att i framtiden läggas ner precis på samma sätt som man nu gör med Kyrklätt, Jakobstad och Kimito?”*

Är det här ett försök att sakta men säkert strypa alla tvåspråkiga tingsrätter vi har i det här landet?"

Justitieminister Jari Lindström kommenterar inte de här farhågorna, men han noterar att det har lyfts fram problem under beredningen. Till exempel kan det bli svårt att rekrytera svenskspråkig personal till Vanda och Esbo då Borgå och Raseborg läggs ned, men en lösning kunde enligt honom vara mera distansarbete. Han påpekar också att det är fullt möjligt att grunda svenska avdelningar vid tingsrätterna om det behövs för att rättsservicen på svenska ska fungera.

När den uppdaterade pamfletten går i tryck ligger reformen fortfarande i riksdagen. Ordföranden för lagutskottet Kari Tolvanen (Saml) var i remissdebatten övertygad om att den tryggar de språkliga rättigheterna men i själva utskottet har stämningarna varit annorlunda. De språkliga rättigheterna oroar inte bara oppositionen utan också medlemmar i regeringspartierna. I slutet av september bereder sig oppositionen på att skriva en gemensam reservation till lagförslaget som tar fasta på både språkfrågan, de långa avstånden till tingsrätterna på många håll och orealistiska förväntningar om de tekniska lösningar som reformen kräver.

Vad gäller bortfallet av de tre svenska praktikplatserna i Vasa söks en lösning. Regeringsrådet Heikki Liljeroos på Justitieministeriet säger att man är medveten om problematiken och att det vid behov kan inrättas till exempel språknotarietjänster på samma sätt som det finns språkdomartjänster. Då räcker det med nöjaktiga kunskaper i finska för svenskspråkiga som vill praktisera i en tingsrätt med finska som majoritetsspråk. Men korrigeringen sker inte i lagen utan i en separat förordning. Som orsak till att frågan blev olöst då regeringspropositionen gavs anger Liljeroos tidsbrist. Regeringen vill ha reformen i kraft från 2019 och tidtabellen är ansträngd för att alla bitar ska fås på plats.

SKOLSVENSKAN UPP TILL BESLUT

HÖSTEN 2017 GÅR regeringen också vidare med sitt regionala försök med frivillig skolsvenska. Experimentet är inskrivet i regeringsprogrammet och bygger på en kläm i den förra riksdagen men det är förknippat med många problem. Bland annat måste det avgränsas så, att grundlagen följs och det kostar också pengar.

Sannfinländarna har drivit hårt på experimentet. De anser att försöket har stor betydelse för Finlands språkpolitik eftersom det "är ett första steg mot att avskaffa den obligatoriska svenskan helt och hållet". Sampo Terho, som var gruppordförande fram till partisplittningen på sommaren och numera är ordförande för Blå framtid och Europa-, idrotts- och kulturminister, anser att det är oundvikligt *"eftersom det handlar om att förbättra de mänskliga rättigheterna"*.

Den samlingspartistiska undervisningsministern Sanni Grahn-Laasonen har under hela tiden inte visat någon större entusiasm för experimentet, snarare tvärtom. I remissrundan under sommaren ifrågasätter också 35 av de knappt 60 remissinstanserna experimentet. Bland dem som sågar försöket finns både högskolor, lärare och språkvetare. Till exempel befarar man att det kommer att leda till sämre språkkunskaper och till att de barn som deltar får sämre möjligheter till studier och jobb senare i livet. Dessutom kan försöket leda till större socioekonomiska klyftor. Bara åtta instanser är klart positiva. De kräver att försöket ska leda till slopade språkkrav även för högskoleexamen och statliga tjänster.

Grahn-Laasonen delar långt de kritiska remissinstansernas oro. Hon säger att det är viktigt att se till Finlands tvåspråkighet och att man studerar både finska och svenska i stor utsträckning. Hon noterar också att valet att eventuellt välja bort svenskan görs tidigt i försöket och att föräldrarna har stor inverkan på vilka val barnen gör. Konsekvenserna ses först senare i livet.

Då regeringen ger sitt förslag till riksdagen i september står det

klart att försöket ska gälla upp till 2 200 elever i årskurserna 5 och 6. Lagen som möjliggör regionala experiment ska träda i kraft i augusti 2018 och gälla till utgången av 2023. Då kan utbildningsanordnare ansöka om möjlighet att delta i försöket och de elever som omfattas kan välja ett främmande språk istället för det andra inhemska språket. Syftet är enligt regeringen *"att utreda om och i vilken utsträckning språkutbudet utvidgas om regleringen av språkvalet minskar"*.

De elever som deltar i försöket kan befrias från undervisningen i det andra inhemska språket i gymnasiet, yrkesskolor och högskolor. Lagförslaget förpliktar utbildningsanordnaren att försäkra sig om att eleven och vårdnadshavaren har förstått konsekvenserna för den som deltar. Till exempel måste de som senare söker sig till statliga tjänster eller tjänster i tvåspråkiga kommuner själva sörja för att de uppfyller kravet på kunskaper i det andra inhemska språket.

På pappret gäller försöket såväl finsk- som svenskspråkiga skolor. I praktiken kommer ändå få svenskspråkiga elever att beröras eftersom undervisningen i finska börjar redan före årskurs fem i de flesta svenskspråkiga skolor.

Då lagförslaget spikas i regeringen skriver undervisningsministeriet inget pressmeddelande men det gör däremot idrotts- och kulturminister Sampo Terho: *"Jag är mycket nöjd med att propositionen om språkexperimentet äntligen gavs. Vi blå ministrar och riksdagsledamöter har jobbat mycket för att genomföra detta historiska experiment."* Han säger också att näringslivet ser försöket som viktigt eftersom behovet av språkkunniga är stort inom många områden. SFP-ordföranden Anna-Maja Henriksson anklagar regeringen för att låta Blå framtid styra språkpolitiken.

I remissdebatten i riksdagen deltar bara en handfull ledamöter från Sannfinländarna, Blå framtid, Centern och SFP. Sannfinländarna och de blå höjer experimentet till skyarna men beklagar samtidigt att det är alltför begränsat. Centerledamöterna talar för nuvarande system. Det gör också SDP:s Antti Rinne i ett pressmeddelande. SFP:s Stefan Wallin kallar i plenisalen försöket en paperstiger. Antalet

elever som kan delta utgör bara 3,7 procent av årskullen och mot den bakgrunden kan experimentet i själva verket ses som ett bakslag för Sannfinländarna och de blå.

I SFP ses experimentet inte heller som särskilt dramatiskt. Men den stora frågan är vad som händer när försöksperioden är över. Avslutas experimentet eller byggs det ut för att så småningom bli permanent? Så gick det i tiderna med studentsvenskan. Också den var till en början frivillig i försökssyfte men blev valbar permanent 2005.

Då den uppdaterade pamfletten går i tryck ligger språkförsöket i riksdagens kulturutskott. Innan lagen kan spikas i riksdagen ska det också synas av grundlagsutskottet.

FOLKTING OCH SKÄRGÅRD I SKOTTGLUGGEN

PÅ REGERINGEN SIPILÄS bord finns också en rad mindre beslut som visar på brister i förståelsen för och viljan att stöda det svenska.

Redan i sin första budget, budgeten för år 2016, skriver regeringen ned stödet till Svenska Finlands Folkting med 100 000 euro. I budgeten för 2017 tas ytterligare några tusen euro bort. Samtidigt får Suomalaisuuden Liitto ett påslag om 100 000 euro. Förbundet leds av tidigare ordföranden för Sannfinländarnas riksdagsgrupp Sampo Terho. Det handlar inte om att pengar ur samma anslag skulle byta ägare rakt av men däremot nog om en klart uttalad sannfinländsk agenda. Partiet har i åratal ansett att finskhetsförbundet bör få samma lagstadgade status som Folktinget och därmed också lika stort bidrag. Linjen fortsätter i budgeten för 2018. Folktinget klarar sig utan nya nedskärningar men får inte heller kompensation för det bortfall som skett under regeringens två första år.

Listan på motgångar kunde ännu ha kompletterats med kommunikationsminister Anne Berners förslag till avgifter för skärgårdens förbindelsetrafik men där leder långdansen kring ministerns planer slutligen ändå till seger. Avgifterna var tänkta som ett experiment och

de skulle enligt Berner bidra till en marknad som ger bättre tjänster och främjar skärgårdens utveckling. Om de hade införts skulle de ha berört ungefär 500 fast bosatta skärgårdsbor i Finska viken och Skärgårdshavet. Av dem bor ungefär hälften i Pargas skärgård och de flesta är finlandssvenskar.

Berner lade fram sitt förslag hösten 2016. Nivån på avgifterna betecknades omedelbart som orimlig och i remissrundan bedömde professorn i internationell rätt Martin Scheinin att de strider mot skärgårdslagen: *"Enligt skärgårdslagen ska den fasta bosättningen i skärgården ha rätt till trafik- och transportservice som möjliggör boende, intjänande av inkomst och att utföra nödvändiga ärenden. Servicen ska dessutom vara möjligast flexibel och erbjudas gratis eller till skäligt pris."* Den samlingspartistiska veteranpolitikern Ilkka Kanerva, som leder landskapsstyrelsen i Egentliga Finland, kritiserar Berner för att vara ute och cykla: *"Förslaget visar att varken ministern eller tjänstemännen på ministeriet känner till förhållandena i skärgården om de tror att marknadsekonomi med avgifter förbättrar tjänsterna. Det här är ett misstag av historiska mått."*

Ännu i januari 2017 håller Berner emellertid fast vid avgifterna som en väg till bättre service: *"Då det blir bättre tjänster påverkas också kostnadsnivå. Nu ska vi låta det här utvecklas. Vi har inte gjort kalkyler utan marknaden måste bestämma hur höga kostnaderna ska bli."*

Men några veckor sedan gör hon en pudel: *"Det är naturligt att överlåta utvecklandet av förbindelsefartygstrafiken till det kommande landskapet. Vi har fått värdefull respons under beredningsarbetets gång, och jag vill tacka skärgårdens invånare och företagare för aktivt meningsutbyte. Trafiktjänsterna i skärgården måste utvecklas, men det naturliga är att det blir en fråga för den framtida landskapsförvaltningen. När landskapet tar över kommer invånarresponsen till nytta"*.

SANNFINLÄNDARNA STYR ÅLANDSPOLITIKEN

OM FINLANDSSVENSKARNA I riket känner sig illa behandlade av regeringen Sipilä så har också ålänningarna fått sin del av bristande intresse. De har dessutom utsatts för flera löftesbrott.

Tingsrättsreformen påverkar inte rättsväsendet på Åland och regionförvaltnings- och vårdreformen gäller inte heller det självstyrda landskapet på annat sätt än att den skatteomläggning som görs samtidigt har negativa effekter. De ska emellertid kompenseras så, att utgången blir kostnadsneutral. Men om svenskan naggas i kanterna i riket får det konsekvenser också för Åland. Redan nu kommer allt fler dokument, bland annat kommittébetänkanden som man ska ta ställning till, bara på finska även om självstyrelselagen är entydig: Alla skrivelser och handlingar i skriftväxlingen mellan landskapet och riket ska avfattas på svenska. *”I dag är cirka 90 procent av min e-post från myndigheterna i riket på finska. Svenska används nästan bara i pappersbrev som kommer i kuvert”* säger chefen för Statens ämbetsverk på Åland, landshövding Peter Lindbäck.

Samtidigt som svenskan är trängd har det skurit sig mellan landskapet och regeringen i flera sakfrågor. När lagtingets talman Johan Ehn håller sitt nyårstal den 1 januari 2017 beskriver han sitsen som besvärlig *”eftersom regeringen i Helsingfors visar mindre förståelse för vår självstyrelse än på mycket länge”*. Han hittar orsakerna i bland annat *”okunskap, oengagemang, historielöshet och kanske mest av allt tidsbrist hos beslutsfattarna i Helsingfors.”*

Gnisslet mellan Åland och riket börjar redan då regeringen Sipilä skriver sitt program. I motsats till tidigare regeringsprogram finns Åland inte med överhuvudtaget. Det handlar knappast om illvilja utan snarare om tanklöshet och den nya statsministerns strategi- och flödesschemaläggning, men snart kommer också riktiga motgångar. De handlar om vindkraft och reda pengar.

Då landskapsregeringen och Sipiläregeringen träffas i december 2015 nås en överenskommelse om att Åland ska få ta del av det nationella vindkraftsstödet. Lösningen hade bäddats redan i den förra regeringen av näringsminister Jan Vapaavuori (Saml) och Anna-Maja Henriksson som Ålandsminister. Den hade också fått grönt ljus i riksdagens ekonomiutskott trots sannfinländarnas protester. Men månaderna går och inga kalkyler presenteras. Landskapsregeringen närmar sig statsministern med ett brev och påpekar att frågan har stor betydelse för det fortsatta förtroendet. Men istället för att skynda på med vindkraftsbeslutet meddelar regeringen att det rivs upp.

Det svikna löftet upprör känslorna men så kommer trafik- och kommunikationsminister Anne Berner, som också är Ålandsminister, på besök och lovar plåster på såren. Hon har hälsningar från statsministern: nu ska den så kallade klumpsumman äntligen höjas från 0,45 till 0,48 %. Det handlar om avräkningsgrunden för den årliga kompensation som landskapet får för de uppgifter som man sköter för staten och landskapet har förhandlat om en förhöjning i årtal.

Men då regeringen lägger fram statsbudgeten för 2017 finns höjningen inte med. I Sannfinländarnas nättidning Suomen Uutiset berättar den sannfinländska riksdagsledamoten Simon Elo varför: *"Sannfinländarna sade nej till att statsandelen för Åland höjs. Den som har fått makt av folket i val använder den."* Ålänningarnas förtroende för regeringen får en ny törn och lantrådet Katrin Sjögren kommenterar i Hufvudstadsbladet. *"Det börjar synas ett mönster av löften och svek och snart står vi inför sanningens minut. Vad vill Finland med Åland, som är en av världens äldsta autonomier?"* Kansliministern Nina Fellman spekulerar i sin blogg över orsakerna till regeringens agerande: *"Den första, och kanske mest oroande, är att Åland i den regeringskonstellation som sitter vid makten, blivit en spelbricka i den interna maktkampen. När Sannfinländarna säger nej, måste allt som rör Åland vägas mot andra saker som kan vinnas eller förloras i det interna spelet, och våra argument väger lätt som en fjäder, även där en statsministers ord står på spel."*

Senare på hösten lyckas den sannfinländska försvarsministern Jussi Niinistö ännu reta upp ålänningarna med spekulationer om Ålands demilitariserade ställning. I Yles program Morgonettan säger han att det är en naiv tanke att demilitariseringen skulle minska hotet mot Åland i en krissituation och att det i framtiden kan bli aktuellt att diskutera den i samband med försvarssamarbetet med Sverige: *”Nuläget är vad det är. Finland har förstås styrkor och planer för att försvara Åland, men inte gör den här demilitariseringen det lättare”*. Den åländska riksdagsledamoten Mats Löfström anser att uttalandet skadar förtroendet mellan regeringen och Åland *”eftersom man kan tolka det som att regeringen och Finland inte behjärtat står bakom Ålands demilitarisering”*. President Sauli Niinistö kommenterar med att diskussionen om Ålands försvarspolitiska ställning är en fråga som i första hand ålänningarna själva ska ta ställning till, statsministern försäkrar att inga ändringar är på gång och Lagtingets talman Johan Ehn blåser av spelet också för Ålands del: *”Det är tydligt att statsledningen håller fast vid sin linje när det gäller Ålands status. Vi bevakar frågan och tar upp saken i våra normala kontakter med riket framöver.”*

I november 2016 besöker landskapsregeringen Helsingfors för den årliga träffen med rikets regering. Den får en försäkran om att allt är lugnt, att regeringen ska gå vidare med den nationella språkstrategin och att man ska skraddarsy undervisning i svenska och i språkliga rättigheter för tjänstemän. Regeringen försäkrar också att man *”värnar om ett gott språkklimat och strävar efter att förbättra det genom ett ständigt arbete”*. Dessutom görs en överenskommelse om att den omtvistade klumpsumman ska höjas från 2019 då självstyrelselagen revideras.

Då social- och hälsovårdsreformen ges till riksdagen i mars 2017 kommer emellertid en ny överraskning. Utan att informera eller förhandla med landskapet har regeringen beslutat sänka klumpsumman från dagens 0,45 till 0,34 procent under de närmaste åren. Samtidigt införs i lagen ett särskilt Ålandsavdrag för att kompensera den ökning av skattesatsen som vårdreformen annars skulle innebära för landska-

pet. I slutändan ska utfallet bli neutralt, Åland ska varken snytas på pengar eller dra vinst på ersättningen för vårdreformen.

Men beslutsgången är minst sagt klantig. Landskapet har nog informerats på förhand om lagparagrafen om Ålandsavdraget men däremot inte fått några som helst beräkningar för klumpsumman. Klumpsumman kan inte heller sänkas ensidigt av riksdagen utan kräver lagtingets bifall eftersom den är skyddad i självstyrelselagen. I slutändan bedöms regeringens ensidiga agerande leda till ett delikat dilemma för lagtinget och turbulens i den åländska inrikespolitiken. Den åländska riksdagsledamoten Mats Löfström säger att tillvägagångssättet bränner förtroendet och är helt sanslöst.

Då landskapsregeringen i september ger sitt utlåtande om Ålandskommitténs förslag till självstyrelserrevision är klumpsumman på bordet igen. Landskapsregeringen kräver 15 miljoner mera i klumpsumma, en högre avräkningsprocent och fortsatta diskussioner om ett övertagande av beskattningsbehörigheten. Tanken är att förslaget till ny självstyrelselag ska ges till riksdagen i januari 2018. Landskapsregeringen förutsätter att frågan om grundfinansieringen är löst före det.

Oavsett bråket om klumpsumman har regeringen under flera tidigare träffar på både minister- och kanslichefsnivå i varje fall lovat värna om relationerna till landskapet och om språkklimatet.

Trots språkstrategier och försäkrandena om att till och med förbättra svenskans ställning är Ålands landshövding Peter Lindbäck ändå pessimistisk. Hans uppfattning är att man sakta men säkert låter svenskan gå under. Synen har formats under den långa karriären på toppen, först 12 år som kanslichef och sedan 18 på landshövdingssposten. Brytningspunkten inföll enligt Lindbäck strax före Finland gick med i EU, kring 1992-93, *"då den högsta politiska ledningen gav sitt tysta samtycke till att den högsta tjänstemannaledningen fick ge avkall på svenskan för att istället lära sig de viktigaste europeiska språken. Fram till dess låg det en grundmurad prestige i att också behärska svenska men så förändrades allt."*

Lindbäck reflekterar över hur befolkningen på Åland har tacklat den språkliga utvecklingen: *"Engelskan tar över allt mer i företagens*

relationer med riket. På min tid studerade cirka 80 procent av de åländska ungdomarna i Finland men nu studerar över 70 procent i högskolor, universitet och andra läroinrättningar i Sverige. Bara den offentliga sektorn sitter fast i rävsaxen, resten orienterar sig västerut.”

Med facit på hand tänker han nu i samma banor som Pär Stenbäck i debattboken ”Vision och verklighet – Handbok i överlevnad för Svenskfinland” som utkom 2003. Svenskans status borde ändras från national- till minoritetsspråk. En lagstadgad minoritetsstatus skulle ge kollektiva rättigheter och möjligheter till en positiv särlagstiftning för att trygga den svenskspråkiga minoritetens specialbehov. Men om statusen för ett språk ska ändras bör det göras då dess ställning är stark, säger Lindbäck.

Så är det inte med svenskan längre.

EN NOSTALGITRIPP

VAD ÄR HAN FÖR ETT SPÖK!

DET ÄR DEN 2 mars 1993. Undervisningsminister Riitta Uosukainen hoppar nästan jämfota av ilska då hon ger en intervju för Tv-nytt och Aktuellt i en paus under Nordiska rådets session i Oslo. Ett stycke därifrån i Stortingets ljusgård står statsminister Esko Aho. Han har nyss meddelat att den obligatoriska svenskan i grundskolan kvarstår. Han säger att han ser språket som en förutsättning för kulturen.

Uosukainens ”spök” är ändå inte Esko Aho utan Harri Holkeri. Statsministern i den förra regeringen, tidigare ordföranden för Samlingspartiet, har nämligen samma syn på svenskan som Aho och då reportrarna nämner honom blir Uosukainen alldeles vild. Han är en man från det förgångna och har inte vetorätt längre. Den svenska statsministern och moderatledaren Carl Bildt, också han på NR-sessionen, är storligen förvånad över hennes utfall. Han erinrar sig att Holkeri under åren i regeringen har vinnlagt sig mycket starkt om undervisningen i svenska.

Det är jag och Susanna Ginman som intervjuar Uosukainen för Svenska Yle i Oslo. Vi fick en bra story. Men Esko Ahos meddelande som gjorde Uosukainen så arg kom kanske inte riktigt ur hjärtat. Tidigare under regeringsperioden hade han svängt från ja till nej till den obligatoriska svenskan och därmed gett henne andra signaler. Hon drar igång en beredning för att slopa obligatoriet, men så kommer nya element in i bilden. Under NR-sessionen i Oslo medger Bildt att det finns en så kallad psykologisk koppling mellan sverigefinnarnas behandling i Sverige och undervisningen i svenska i Finland. Aho bekräftar kohandeln, om än mera indirekt.

PRESTIGE I ATT KUNNA SVENSKA

DÅ REGERINGEN TVISTADE om svenskan inför öppen ridå i det norska Stortinget var Norden ännu vår främsta referensram och det nordiska samarbetet viktigt. I eliten i samtliga stora partier fanns ett genuint intresse för och kunskaper om det finlandssvenska. Också för många tjänstemän var det en prestigefråga att kunna svenska. Men då Finland gick med i EU 1995 började Norden sakta men säkert glida allt längre bort. Andra språk blev viktigare än svenskan inte bara för politikerna utan också i tjänstemannakåren.

Efter Uosukainens försök att avskaffa den obligatoriska undervisningen var det länge lugnt kring svenskan. Under åren förekom det visserligen trevare för att göra den frivillig i studentexamen men med Paavo Lipponen som statsminister stötte försöken på patrull. Då Centerens Matti Vanhanen tar över statsministerskapet 2003 har frågan emellertid som det sägs ”mognat” för beslut. Den socialdemokratiska undervisningsministern Tuula Haatainen vill lägga om strukturen för studentexamen så att bara modersmålet är obligatoriskt. Slopandet av svenskan har föregåtts av ett experiment i ett större antal gymnasier och utfallet ses som helt acceptabelt.

Det blir tufft, inte bara för de två SFP-ministrarna Jan-Erik Enestam och Ulla-Maj Wideroos utan också för Haatainens specialmedarbetare, ordföranden för de finlandssvenska socialdemokraterna Maarit Feldt-Ranta. I flera samtal jag för med henne vittnar hon om sin vanda och som hon säger omöjliga sats. Så drar hon slutsatserna för egen del och flyttar över till arbetsministeriet. Till examensbeslutet fogas en rad lugnande klämmor men efter hand som antalet elever som skriver provet i svenska minskar faller löftet om omprövning vid behov i allt större glömska.

KAMPEN OM KARLEBY

STUDENTEXAMENSBE SLUTET VAR ETT bakslag med konsekvenser för svenskan framöver. Kampen om Karlebys orientering i regionreformen 2009 slutade bättre. Sällan har det skrivits så många artiklar och gjorts så många radio- och tv-inslag på en enskild fråga kopplad till svenskan som då. Antalet slås knappast ens av rapporteringen kring striden om fulljour vid Vasa centralsjukhus sju år senare.

Sällan, om ens någonsin, har jag heller stött på en toppolitiker som likt Centerns Mari Kiviniemi, först som kommunminister och sedan som partiordförande och statsminister, tar strid med grundlagsutskottet och justitiekanslern. När hon äntligen ger efter för tolkningen att Karleby ska samarbeta söderut eftersom de språkliga rättigheterna tillgodoses bättre så än i det nordliga alternativet kommer hon ännu med en helt obegriplig släng. Jag minns hur hon i en intervju säger att grundlagsutskottets sammansättning måste ändras efter nästa riksdagsval. Det borde enligt henne bestå av personer som är redo att i första hand prioritera andra än de språkliga grundrättigheterna.

Tankarna går osökt till den kritik som hörs i dag i regeringsleden mot så kallade grundlagsfundamentalister, som anses tolka grundlagen alltför snävt och sätta käppar i hjulen för regeringens kloka förslag.

DÅ DET ÄNNU FANNS STATSMÄN

STUDENTEXAMENSBE SLUTET OCH KARLEBYSTRIDEN till trots har svenskan ändå mått hyfsat bra under mina nästan 40 år som journalist. SFP har suttit i regeringen och hållit koll på stort som smått, partiledare som Esko Aho, Paavo Lipponen och Jyrki Katainen har backat upp och presidenter som Martti Ahtisaari och Tarja Halonen har hållit

fanan högt för svenskan. Bland annat ledde Martti Ahtisaari det arbete som under Katainens regering formades till en nationalspråksstrategi.

Intresset för och insikterna i språkminoritetens behov på många nivåer i politiken har under åren känts som äkta. En som engagerade sig i nationalspråksstrategin redan innan den kom till var Henna Virkkunen, som var undervisningsminister för Samlingspartiet i Matti Vanhanens/Mari Kiviniemis regering. Hon föreslog vintern 2011 att den tas med i regeringsprogrammet efter valet och lät bland annat utreda hur de svenskspråkigas rätt att få betjäning på sitt eget modersmål ska tryggas bättre. Arbetet skedde tillsammans med Justitieministeriet, där Tuija Brax var chef.

Då Katainens regering tillträdde fanns strategin sedan med i programmet. Det sades att det var ett krav från SFP i regeringsförhandlingarna, men med bredden i förarbetet i Ahtisaaris arbetsgrupp och Virkkunens engagemang i bakgrunden var det knappast något slagsmål om saken.

TÄNK POSITIVT?

PÅ KORT TID har mycket förändrats. SFP är i opposition och har inte längre koll på att de svenskspråkigas intressen och språkliga rättigheter beaktas i de politiska besluten. Det är dramatiskt och har konsekvenser, men nästan lika dramatiskt är det att se hur tunna insikterna i och intresset för det svenska plötsligt är i Centern och i Samlingspartiet. Det hjälper inte mycket att mångåriga riksdagsledamoten för Samlingspartiet Kimmo Sasi sitter i Folktingets styrelse då Sannfinländarna ger sig fan på att nu ska statsbidraget äntligen ner. Det hjälper inte heller med en Alexander Stubb eller Hjallis Harkimo i riksdagen då Vasasjukhuset är i skottgluggen och Harkimo i Tv-nytt meddelar att han som finlandssvensk borde stöda Vasa men att han inte kan.

Då jag ber om en intervju med Samlingspartiets ordförande Petteri Orpo för den här pamfletten får han nästan åtta veckor på sig för att hitta tid i sin kalender. Den finns inte.

Däremot ställer Centerordföranden, statsminister Juha Sipilä upp. Han förstår fortfarande inte reaktionerna mot jourbeslutet och tingsrättsreformen men tänker samtidigt högt: Kan det handla om uppdämda känslor, om att det gått utför för svenskan under en längre tid? Han bollar med tanken att återinföra svenskan som obligatorisk i studentexamen för att komma åt de dåliga kunskaperna i tjänstemannakåren. Som den cyniska men också erfarna politiska journalist jag är skulle jag ha lust att skratta högt. Sipiläs funderingar om studentsvenskan är lite som det nya lagmomentet i vårdreformen om rätt till tolk i enspråkiga landskap. Det låter bra men vad som sedan sker i praktiken är någonting helt annat.

Å andra sidan kan man också tänka positivt. Kanske något i debatten ändå har gått fram.

ANNE SUOMINEN

JUHA SIPILÄ:

“KANSKE VI BORDE DISKUTERA STUDENTSVENSKAN IGEN”

STATSMINISTER JUHA SIPILÄ är övertygad om att social- och hälsovårdsreformen ska stärka svenskans ställning. Han hänvisar bland annat till ett nytt lagmoment som ska utvidga rätten att använda svenska i vården till hela landet. Han är också redo att diskutera ett återinförande av svenskan som obligatorisk i studentexamen.

Då Sipilä slår sig ned för en kort pamflettintervju lägger han ett PM med rubriken Hallitus ja ruotsin kieli framför sig på bordet. Där finns uppgifter bland annat om nationalspråksstrategin och om statsrådets språkberättelse, som ska ges till riksdagen senare i år. Språkberättelsen för den förra valperioden gavs 2013 och den konstaterade att det finns problem i tryggheten av service på svenska framförallt i social- och hälsovården. Då han får frågan om han alls kan sätta sig in i och förstå stämningarna och oron bland finlandssvenskarna just nu svarar han att de helt enkelt kan ha att göra med regeringsbasen.

– Jag förstår inte varifrån den här stämpeln att vi inte beaktar de språkliga rättigheterna kommer. Beror det på att SFP för första gången på mycket länge inte sitter i regeringen och nu kan odla den här idén i opposition?

Han försäkrar att svenskans ställning finns med i alla överväganden i regeringen och han säger att han själv många gånger har ställt frågan att visst har väl svenskan beaktats. Debatten om jourreformen har varit obegriplig för honom eftersom allt handlar om att förskjuta tyngdpunkten i social- och hälsovården till primärvården. Det förutsätter att en del av den särskilt krävande vården centraliseras för att den helt enkelt är för dyr.

– Jag förstår överhuvudtaget inte utgångspunkten för jourdebatten. Jag anser att det språkliga argumentet är helt fel argument i det här sammanhanget eftersom reformen betyder att vi stärker primärvården. Utan den här åtgärden kan vi inte göra det. När det gäller Vasa sjukhus har jag många gånger frågat Tuomas Pöysti (projektchef för reformen på Social- och hälsovårdsministeriet), minister Rehula och hela vår grupp i social- och hälsovårdsutskottet vad det här innebär i praktiken. Jag har försäkrats om att det betyder att några åtgärder i den mest krävande cancervården och öppen hjärtkirurgi flyttar. En del av de här åtgärderna har redan skötts i Tammerfors. Den här reformen gäller kanske hundra patienter.

Enligt Sipilä handlar uppståndelsen kring Vasasjukhuset i själva verket om överreaktioner på vad som har skett.

– Jag förstår, då man speglar mot den långvariga utvecklingen, att man säkert överreagerade på det som håller på att hända. Jag fick till exempel signaler från företagare om att jourbeslutet drar mattan under fötterna för näringslivet i regionen men då jag diskuterade frågan med dem konstaterade de att ”oj”, de har uppfattat saken helt annorlunda när de följt diskussionen i offentligheten. Med det här menar jag att alla fakta kanske inte låg på bordet. När man har fått riktiga uppgifter om saken har reaktionerna tydligt förändrats.

BEOFAGAD ORO FÖR TILLBAKAGÅNG

DEN LÅNGVARIGA UTVECKLINGEN som Sipilä talar om handlar om att svenskan har gått tillbaka redan länge. Oron för det här kommer nu upp till ytan i samband med regeringsbeslut som uppfattas som hot mot de språkliga rättigheterna.

– Det är ju fråga om en utveckling på lång sikt. Det har ju framkommit i undersökningar att den finlandssvenska minoriteten upplever att dess språkliga rättigheter, eller den här språkfrågan, har

försvagats. Men inte har till exempel tjänstemännens kunskaper i svenska rasat under den här regeringsperioden utan det har skett under en längre tid. Och jag anser att oron för den här utvecklingen är helt befogad.

Han kopplar den språkliga utvecklingen till reformen av studentexamen år 2005. Sedan provet i svenska blev valbart har antalet finskspråkiga elever som skriver svenska minskat drastiskt och reformen har inte heller ökat studierna i andra språk. Tvärtom har det generellt sett skett en minskning.

Sipilä har varit inne på sambandet mellan examensreformen och tjänstemannasvenskan tidigare, bland annat då han träffade folk under ett kommunalvalsnedslag i Vasa och Jakobstad i februari. Men eftersom det antagligen finns en koppling, vad göra åt saken?

– Det har inte förts någon diskussion om att återinföra svenskan men kanske vi borde göra det.

Med Sannfinländarna i regeringen styrs diskussionen ändå åt rakt motsatt håll. Ordföranden för partiets riksdagsgrupp Sampo Terho beskriver det planerade försöket med frivillig svenska i ett antal kommuner som en viktig språkpolitisk markering som aldrig hade blivit av om inte Sannfinländarna suttit i regeringen. Det är ”en gnista av hopp som ska ge förnuftets seger”.

Sipilä viftar bort experimentet. Det måste genomföras eftersom det bygger på en kläm i den förra riksdagen och det är inskrivet i regeringsprogrammet. Och det utesluter inte, anser han, en diskussion om att återinföra studentsvenskan.

– Den här regeringen planerar omfattande reformer inom utbildningen men det här har inte diskuterats och det ingår inte i regeringsprogrammet. I det här sammanhanget kunde det vara värt att föra också den här diskussionen eftersom orsakssambandet är rätt klart.

BLIR HUR SOM HELST BÄTTRE

DEN NEGATIVA UTVECKLINGEN kan enligt Sipilä rättas till också i social- och hälsovårdsreformen. Han säger sig vara övertygad om att den ska bidra till att vända trenden för svenskan eftersom ”den beaktas som en specialfråga”.

– I dag får man service på svenska bara i tvåspråkiga landskap men nu blir det obligatoriskt, med tolktjänster som minimikrav, överallt. Också valfriheten stärker svenskan på två olika sätt, å ena sidan eftersom kravet gäller även privata producenter men också då människor kan rösta med fötterna och gå till den dörr där servicen är bäst också på minoritetsspråken. Det här har man kanske inte noterat, åtminstone inte i den offentliga debatten.

En orsak till att regeringen, enligt Sipilä, är mån om att beakta svenskan ”kanske exceptionellt noga” är att regeringsbasen är smalare än tidigare, läs SFP är utanför. Som exempel på noggrannheten anger han det utlåtande som rådet för bedömning av lagstiftningen gav om vård- och landskapsreformen i februari.

– Bedömningsrådet ger beröm för att den språkliga granskningen är sällsynt utförlig. Det beror på att vi i regeringen har betonat att den ska göras ordentligt. Ministrarna har tagit det till sig.

Men Sipilä har läst bedömningsrådets utvärdering eller sitt PM om regeringen och svenskan slarvigt. Rådet anser att lagpaketet som helhet är bra berett men det sägs inget om hur de språkliga konsekvenserna har granskats. Rådet konstaterar bara att reformen inte uppskattas ha några betydande konsekvenser för de språkliga rättigheterna. Ett samtal till rådets ordförande bekräftar att man inte har uttalat sig på något särskilt sätt om hur den språkliga konsekvensbedömningen har utförts.

Sipilä visste tydligen inte heller vad han gjorde då han tänkte högt om svenskan i studentexamen. På eftermiddagen samma dag

som pamfletten presenteras ger han en intervju till Svenska Yle där han upprepar att man kunde fundera över om den borde återinföras som obligatorisk. Men sedan händer något. Tydligt uppläxad av sitt eget parti och sina regeringspartner gör Sipilä i ett program i finsk tv samma kväll en helomvändning. På frågan om svenskan borde bli obligatorisk igen svarar han entydigt nej.

Sipiläs uttalande blir således en dagslända. Det kunde ha öppnat möjligheter för en djupare diskussion om svenskans sits men medial klickjournalistik ackompanjerad av politisk uppståndelse stänger dörren lika snabbt som Sipilä ändrar åsikt.

“Hur täcks ni? Och jo, ni täcks!”

MATS NYLUND

“Ett dråpslag för svenskan.”

GÖRAN HONGA

*“Det har inte förts någon diskussion om att återinföra svenskan
men kanske vi borde göra det.”*

JUHA SIPILÄ